

KÂŞİFLİK

İnalı Mehmed Ali Paşa'nın Mısır'a vali tayininden (1805) sonra kâşiflik müessesesi ilga edilmiş ve eyalet valilerce yönetilen vilâyetlere, 1826'da ise idarecileri memur olarak anılan memuriyetlere ayrılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 4, s. 224; nr.12, s. 276; nr. 22, s. 184, 340; nr. 24, s. 119, 322; nr. 26, s. 263; nr. 57, s. 216; nr. 59, s. 38; nr. 67, s. 124; nr. 75, s. 18; BA, İbnülemin, nr. 680; BA, KK, nr. 75, s. 1826; nr. 79, s. 204, 230, 355; nr. 90, s. 168; nr. 226, s. 36; nr. 229, s. 228; BA, MAD, nr. 4116, s. 69; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ*, IV, 24, 26-27, 64-66; Makrizî, *es-Sülûk*, Kahire 1970-71, I, 829; II, 296, 466, 657, 724, 752, 770, 850-852, 899-901, 910; Halîl b. Şâhin, *Zübde-tü Keşfi'l-memâlik*, Paris 1894, s. 128, 130; İbn Taşrîberdî, *en-Nücümü'z-zâhire*, IV, 481, 568, 574, 669, 678, 866-867; XIII, 75; XIV, 10, 174, 261, 346; XV, 301, 318; Hatîb el-Cevherî, *Nüzhetü'n-nüfus ve'l-ebdân fi tevârihi'z-zamân* (nşr. Hasan Habeşî), Kahire 1970-73, I, 119, 159, 359; II, 138, 285, 330; III, 376; İbn İyâs, *Bedâ'î'u'z-zühûr*, IV, 25, 47, 49, 99; V, 90, 139, 160; İbn Zünbül, *Târihu's-Sultân Selim Han ma'a's-Sultân el-Gavri*, Kahire 1278, s. 114; Sâfi Mustafa, *Zübdetü'l-tevârih*, Beyazıt Devlet Ktp., Veliyyüddin Efendi, nr. 2428, vr. 109^b-110^b; Diyarbekrî Abdüssamed b. Seyyidî Ali b. Dâvûd, *Nevâdirü'l-tevârih*, Millet Ktp., Ali Emîrî Efendi, Tarih, nr. 596, vr. 377^b, 398^{a-b}, 428^b vd.; Barkan, *Kanunlar*, s. 355, 360 vd., 375-377, 380 vd.; S. J. Shaw, *The Financial and Administrative Organization and Development of Ottoman Egypt: 1517-1798*, Princeton 1962, s. 15, 27-35, 52, 60, 62, 361; a.mlf., "Landholding and Land-tax Revenues in Ottoman Egypt", *Political and Social Change in Modern Egypt* (ed. P. M. Holt), London 1968, s. 91-103; Muhammed Remzî, *el-Kâmûsü'l-coğrâfi*, Kahire 1963, IV, 7, 15; Abdürrahîm Abdurrahman Abdürrahîm, *er-Rifû'l-Mısri fi'l-karni's-şâmin 'aşer*, Kahire 1974, s. 13-15, 114, 115; Seyyid Muhammed es-Seyyid, *XVI. Asırda Mısır Eyaleti*, İstanbul 1990, s. 38, 67, 82-83, 95-114, 133, 157-165.

SEYYİD MUHAMMED ES-SEYYİD

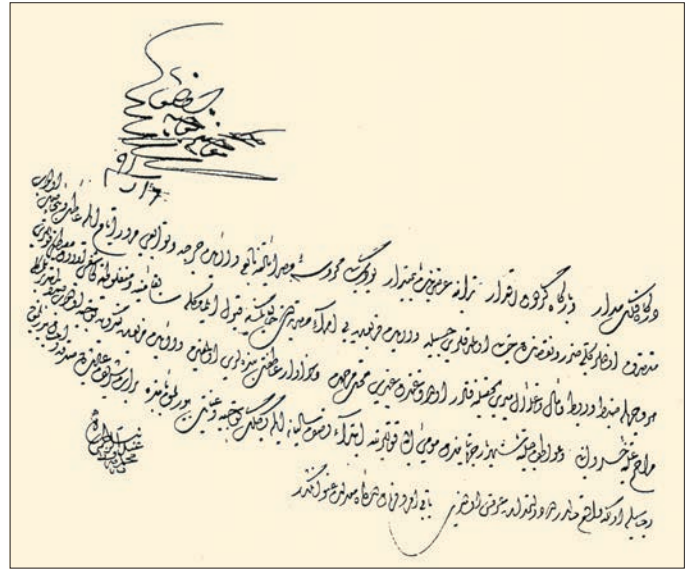
KÂŞİFÜLGİTÂ, Ahmed b. Ali

(أحمد بن علي كاشف الغطاء)

Kâşifü'l-gitâ' Ahmed b. Ali
b. Rızâ en-Necefî
(1875-1926)

Merci-i taklid Şii âlimi.

Necef'te doğdu. Burada ilim ve dinî önderlikle tanınan ailesinin diğer fertleri gibi dedesinin dedesi Ca'fer b. Hızır Kâşifülgitâ'nın lakabıyla anılır. İlk öğrenimini Necef'te gördükten sonra amcası Mûsâ b. Rızâ ile birlikte Sâmerrâ'ya gitti; uzun yıllar burada tahsilini sürdürüp memleketine döndü. Hocaları arasında Âgâ Rızâ Hemedânî, Ahund Molla Horasânî, Mu-

Mısır'da
Circe
vilâyetinin
Kâşif
Mustafa'ya
verilmesiyle
ilgili arz
(BA, İE, nr. 680)

hammed Kâzım Tabâtabâi Yezdî ve Mirza Hüseyin Halîl gibi âlimler bulunmaktadır. Özellikle dönemin tartışmasız Şii lideri olan hocası Tabâtabâi kendisine büyük değer verir, müctehid ve merci-i taklîd olduğunu belirterek dinî problemleri ve anlaşmazlıkları halletmesi için ona gönderirdi. Kâşifülgitâ, İran Meşrutiyet İnkilâbı'na (1906) karşı çıkan bu hocasının yanında yer aldı ve 1919 yılında Tabâtabâi'nin vefatı üzerine Necef'te Muhammed Hüseyin Nâinî, Seyyid Ebül-Hasan İsfahânî ve diğer âlimlerin varlığına rağmen Irak kabilelerinin önemli bir kısmı, İran ve Afganistan'da bazı Şii kesimler tarafından merci-i taklîd olarak tanındı. Irak'ta Arap ve Fars asıllı Şii müctehidleri arasındaki liderlik yarışında İranlı Nâinî ve İsfahânî'ye karşı Arap Şii'leri'nin başında bulunan Ahmed Kâşifülgitâ 30 Haziran 1926'da Bağdat'ta vefat etti, cenazesi Necef'e götürülerek oradaki aile kabristanına defnedildi.

Eserleri. 1. *Sefinetü'n-necât* (Necef 1338, kardeşi M. Hüseyin Kâşifülgitâ'nın hâşiyesiyle birlikte 1355-1356, 1364). I. cildi ibadetlere, II. cildi akidlere dair olup Muhsin el-Garevî tarafından *'Aynü'l-ḥayât* adıyla Farsça'ya çevrilmiş ve kardeşi Muhammed Hüseyin Kâşifülgitâ'nın hâşiyesiyle birlikte basılmıştır (Bombay 1340-1341). 2. *Aḥsenü'l-hadiş fi aḥkâmi'l-mevâriş* (Necef 1341). 3. *Kalâ'idü'd-dürrer fi menâsiki men ḥacce va'temer* (Bağdat 1344; Necef 1343, 1367). 4. *Hâşiye (ta'lîka) 'ale'l-'Urveti'l-vüşkâ*. Hocası Tabâtabâi'nin eseri üzerine yazılmış bir hâşiye olup ilk cildi kardeşi Muhammed Hüseyin Kâşifülgitâ'nın hâşiyesinin başında yayımlanmıştır (Necef 1367). Ahmed

Kâşifülgitâ ayrıca Şeyh Murtazâ Ensârî'nin *Ferâ'idü'l-uşûl*'üne bir hâşiye yazmıştır (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â*, VI, 153).

BİBLİYOGRAFYA :

Tebrizî, *Reyhânetü'l-edeb*, V, 23; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â ilâ teşâñifi's-Şi'a*, Beyrut 1403/1983, I, 287; VI, 153; XII, 198; XV, 370; XVII, 162; a.mlf., *Tabakâtü a'lâmi's-Şi'a*, Meşhed 1404, I/1, s. 112; Muhammed Hırzüddin, *Ma'ârifü'r-ricâl* (nşr. M. Hüseyin Hırzüddin), Kum 1405, I, 88-89; Ca'fer Bâkir Âli-i Mahbûbe, *Mâzi'n-Necef ve hâziruḥâ*, Beyrut 1406/1986, III, 126-130; M. Hâdî el-Emînî, *Mu'cemü ricâli'l-fikr ve'l-edeb fi'n-Necef ḥilâle elf 'âm*, [baskı yeri yok] 1413/1992 (el-Câmîatü'n-Necefîyyetü'l-kubrâ), III, 1036-1037; M. Mehdî el-Müsevî, *Aḥsenü'l-ved'â fi terâcimi eşeri müctehidi's-Şi'a*, Beyrut 1413/1993, II, 67-68; İshak Nakkaş, *Şi'atü'l-'Irâk* (trc. Abdülilâh en-Nuaymî), Dımaşk 1996, s. 41, 147, 158-159, 276-277, 280, 442.

AHMET ÖZEL

KÂŞİFÜLGİTÂ, Ca'fer b. Hızır

(جعفر بن خضر كاشف الغطاء)

Kâşifü'l-gitâ' Ca'fer b. Hızır
b. Yahyâ en-Necefî
(ö. 1228/1813)

Merci-i taklid Şii âlimi.

1156'da (1743) Necef'te doğdu. Arap asıllı Benî Mâlik kabilesine mensup olan babası, Hille'nin Cenâce veya Cenâciye (Kanâkiye) köyünden Necef'e göç eden tanınmış bir âlimdi. Ca'fer burada ve Kerbelâ'da tahsil gördü. İlk eğitimini babasından aldıktan sonra Muhammed Mehdî Fütûnî, Muhammed Taki-i Devrakî, Muhammed Bâkir Vahîd Bihbehânî, Bahrülülûm-i Tabâtabâi gibi âlimlerin derslerini

takip etti. Özellikle fıkıh ve usulü alanında derinleşti. Şeyh-i Ekber ve Şeyh Necefî unvanları yanında bilhassa *Keşfü'l-gıttâ'ün hafıyyâti mübhemâti's-şerî'ati'l-garrâ'* adlı eserinden dolayı kendisine verilen Kâşifülgitâ lakabıyla şöhet buldu. Irak'ta ilim ve dinî önderlikle tanınan soyu da Kâşifülgitâ ve Âl-i Kâşifülgitâ lakaplarıyla anılır.

1186 (1772) ve 1199 (1785) yıllarında iki defa hacca giden Kâşifülgitâ, hocası Bahrülülüm-i Tabâtabâî'nin 1212'de (1797) vefatı üzerine Irak, İran ve diğer birçok yerdeki Şii'lerin merci-i taklidi oldu; dinî alandaki şöhetini yanında içtimaî ve siyasî nüfuzu da arttı. Vehhâbîler'in XIX. yüzyılın başlarında Necef'e yönelik saldırılarını halkı silâhlendirerek önledi. Osmanlı Devleti ve İran'daki Kaçar yönetimiyle iyi ilişkiler kuran Kâşifülgitâ, Bağdat Valisi Ali Paşa ve Kaçar ordusu arasında meydana gelen çatışmalarda ara buluculuk yaptı. 1222'de (1807) İran'a yaptığı seyahat sırasında Tahran'da Feth Ali Şah'a yukarıda anılan *Keşfü'l-gıttâ'* adlı eserini takdim etti.

Kâşifülgitâ, Şia Usûlî ekolünün önde gelen simalarından hocası Vahid Bihbehânî'nin bir takipçisi olarak Ahbâri'lerle sert tartışmalara girdi. Özellikle Ahbârî ekolünün son temsilcilerinden Mirza Muhammed b. Abdünnebi Nisâbüri bu tartışmalar üzerine Tahran'a giderek Feth Ali Şah'a sığındı. Kâşifülgitâ, *Keşfü'l-gıttâ'ün me'âyibi Mirzâ Muhammed 'adüvvi'l-ulemâ'* adlı bir eser yazarak şaha gönderdi ve ardından *el-Haqqu'l-mübîn fi taşvibi'l-müctehidîn ve tahtî'eti cühhâli'l-Ahbâriyyîn* adlı kitabını kaleme aldı. Mirza Muhammed buna karşı *es-Şayyihâ bi'l-haqq'alâ men elhade ve tezendaqa* adıyla bir reddiye yazdıysa da Tahran'da tutunamadı ve Kâşifülgitâ'nın ölümünden sonra oğlu Mûsâ b. Ca'fer ile mücadelesi sürdü. Nihayet onun verdiği fetva ile Kâzımeyn'de halk tarafından öldürüldü.

İçtimaî ve siyasî faaliyetleri yanında teülf ve öğretimle de meşgul olan Kâşifülgitâ'nın yetiştirdiği talebeler arasında Cevâd Âmilî, Muhammed Hasan Necefî, Âgâ Muhammed Taki Necefî, Muhammed Bâkır İsfahânî, Ahmed Ahsâî gibi âlimler bulunmaktadır. Kâşifülgitâ 22 Receb 1228'de (21 Temmuz 1813) Necef'te vefat etti (Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *Tabakâtü a'lâmi's-Şi'a*, II/1, s. 251; Muhammed Hüseyin Kâşifülgitâ, s. 162). Bazı kaynaklarda doğum tarihi 1146 (1733) ve 1154 (1741) olarak

verildiği gibi 1227 (1812) yılında öldüğü de kaydedilmektedir.

Eserleri. 1. *Keşfü'l-gıttâ'ün hafıyyâti mübhemâti's-şerî'ati'l-garrâ'*. Müellifin fıkıh ve usulüne hâkimiyetini, hüküm istinbatındaki kabiliyetini ortaya koyan önemli bir eserdir. Birçok defa basılmış (Tahran 1271, 1317), müellifin oğlu Hasan Kâşifülgitâ tarafından şerhedilip Muhammed Bâkır Lâhicî tarafından Farsça'ya çevrilmiştir (Hüseyin Müderrisî Tabâtabâî, s. 318). 2. *el-'Akkâ'idü'l-Ca'feriyye*. Bir önceki eserin başında yayımlanmış bir risâledir. 3. *el-Haqqu'l-mübîn fi taşvibi'l-müctehidîn ve tahtî'eti'l-Ahbâriyyîn* (Tahran 1306, 1316, 1319). 4. *Keşfü'l-gıttâ'ün me'âyibi Mirzâ Muhammed 'adüvvi'l-ulemâ'*. 5. *Menhecü'r-reşâd li-men erâde's-sedâd* (Necef 1343; nşr. Cevdet el-Kazvîni, Muhammed Hüseyin Kâşifülgitâ'nın *el-'Abekâtü'l-'anberıyye* adlı eserinin sonunda, Beyrut 1418/1998). Suud Kralı Abdülazîz b. Muhammed b. Suud'un kutsal mekânları ve mezarları ziyaret edenlerin davranışlarını tenkit ettiği mektubuna cevap olarak kaleme alınmıştır. Âgâ Büzürg-i Tahrânî bunun Vehhâbîler'e karşı yazılan ilk reddiye olduğunu belirtir (*Tabakâtü a'lâmi's-Şi'a*, II/1, s. 252). 6. *Buğyetü't-tâlib fi ma'rifeti'l-mefrûz ve'l-vâcib*. Akaid ve ibadetlere dair bir risâledir. 7. *et-Tahtîk ve't-tenkîr fimâ yete'allak bi'l-me'âdir*. 8. *Gâyetü'l-murâd fi ahkâmı'l-cihâd*. 9. *el-Kavâ'idü's-Şer'iyye*. *el-Haqqu'l-mübîn* adlı eserinin sonunda basılmıştır (Tahran 1316). 10. *Risâle fi'l-'ibadâtü'l-mâliyye*. 11. *Şerhu'l-Kavâ'id*. Allâme Hillî'nin eserinin ticaretle ilgili bölümünün şerhidir. 12. *Mecmû'a fıkhiyye* (bu eserlerin yazma nüshaları için bk. Ca'fer Bâkır Âl-i Mahbûbe, III, 137; Hüseyin Müderrisî Tabâtabâî, s. 318-319; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *ez-Zer'â*, tür.yer.; *DMBİ*, II, 102).

Kâşifülgitâ'nın bunlardan başka kaynaklarda *Mişkâtü'l-Meşâbih* (Bahrülülüm'un eseri *el-Meşâbih*'e yazılan şerh), *Gâyetü'l-me'mûl fi 'ilmi'l-uşûl*, *Muhtasaru Keşfi'l-gıttâ'*, *Menâsikü'l-hac*, *İsbâtü'l-fırkati'n-nâciye min beyni'l-firaki'l-İslâmiyye* adlı eserlerinin bulunduğu kaydedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hânsârî, *Ravzâtü'l-cennât*, II, 200-206; Tebrîzî, *Reyhânetü'l-edeb*, V, 24-26; Hânâbâ. *Fihrist-i Kitâbhâ-yi Çâpi-yi Arabî*, Tahran 1344 hş., s. 312, 741, 929; Muhammed Ali Habîbâbâdî, *Mekârimü'l-âşâr*, İsfahan 1351, III, 852-856; A'yânü's-Şi'a, IV, 99-107; Âgâ Büzürg-i Tahrânî, *Tabakâtü a'lâmi's-Şi'a*, Meşhed 1404, II/1,

s. 248-252; a.mlf., *ez-Zer'â ilâ teşânifi's-Şi'a*, Beyrut 1403/1983, III, 133-134, 485; VII, 37-38; XI, 205; XII, 244; XIII, 131-132, 365; XVI, 16; XVIII, 45; XX, 92; XXI, 61; XXIII, 186; Ca'fer Bâkır Âl-i Mahbûbe, *Mâzi'n-Necef ve hâziruhâ*, Beyrut 1406/1986, III, 131-141; Hüseyin Müderrisî Tabâtabâî, *Muqaddime'î ber Fıkh-i Şi'a* (trc. M. Âsaf Fikret), Meşhed 1368 hş./1990, s. 61, 317-320; İshak Nakkâş, *Şi'atü'l-'Irâk* (trc. Abdülilâh en-Nuaymî), Dimaşk 1996, s. 41, 107, 345, 380-381, 437, 439; Muhammed Hüseyin Kâşifülgitâ, *el-'Abekâtü'l-'anberıyye fi't-tabakâtü'l-Ca'feriyye* (nşr. Cevdet el-Kazvîni), Beyrut 1418/1998, s. 30-180; W. Madelung, "Kâşif al-Ghitâ", *EP* (İng.), IV, 703; Hasan Yüsfî Eş-kürî, "Âl-i Kâşifü'l-gıttâ'", *DMBİ*, II, 100-102.

▲ AHMET ÖZEL

KÂŞİFÜLGİTÂ, Muhammed Hüseyin (محمد حسين كاشف الغطاء)

Kâşifü'l-gıttâ' Muhammed Hüseyin
b. Ali b. Rızâ en-Necefî
(1877-1954)

Merci-i taklid Şii âlimi.

Necef'te doğdu. Ailesinin tanınmış diğer şahsiyetleri gibi dedesinin dedesi Ca'fer b. Hızır Kâşifülgitâ'nın lakabıyla anılır. Necef'teki geniş ilim muhitinde yetişti. Arap dili ve edebiyatı, şer'î ve akli ilimler yanında riyâziyyât, hesap ve astronomi de okudu, genç yaşta adını duyurdu. Hocaları arasında Mirza Muhammed Bâkır İstahbânâti, Ahmed Şirâzî, Muhammed Rızâ Necefâbâdî, Ahund Molla Horasânî, Muhammed Kâzım Tabâtabâî Yezdî, Mirza Hüseyin Halîlî, Mirza Hüseyin Nûrî gibi âlimler bulunmaktadır. Hocası Muhammed Kâzım Tabâtabâî, kendisine getirilen dinî meseleleri halletmek ve anlaşmazlıklara çözüm bulmak üzere onu ve ağabeyi Ahmed'i görevlendirmiştir.

1911'de hacca giden Kâşifülgitâ dönüşte Şam, Beyrut, Sayda ve ardından Kahire'ye de gitti. Suriye, Lübnan ve Mısır'da geçirdiği üç yıl boyunca bu ülkelerin âlimleriyle görüştü, çeşitli konferanslar verdi; birçok gazete ve dergide makale ve şiirleri yayımlandı. Ayrıca kitaplarını ve neşre hazırladığı bazı eserleri neşretme imkânı buldu. 1914'te Irak'a dönünce, İngilizler'e karşı Osmanlı ordusu saflarında savaşmak üzere Tabâtabâî'nin oğlu Seyyid Muhammed'in başkanlığında bir grup âlimle birlikte Küveyt'e gitti. Savaşın sonra Necef'e döndü ve hocası 1919'da ölünce onun vasiyeti üzerine ağabeyi ile beraber merci-i taklid makamına geçti. Ağabeyi de bir süre sonra vefat ettiğinin